

W dziedzinie internetyzacji państwa Republika Estońska znajduje się w ścisłej europejskiej czołówce. Przy populacji 1,3 miliona mieszkańców, ponad połowa z nich ma stały dostęp do Internetu i posiada własny podpis elektroniczny, a znaczna większość regularnie korzysta z elektronicznej bankowości oraz podatników składa deklaracje podatkowe *on-line*⁶¹⁸. Niniejszy artykuł ma na celu analizę przepisów prawa oraz przybliżenie siatki pojęciowej, związanej z szeroko pojętą tematyką elektronicznej administracji.

1. Pojęcie dokumentu

W języku polskim w najszerszym znaczeniu dokumentem nazywamy każdy przedmiot kultury materialnej, dostarczający wiedzy o określonej epoce. W rozumieniu bliższym nauce prawa natomiast tylko taki, który może być wykorzystany jako dowód prawa, potwierdzając określony stosunek prawny, okoliczności, fakty jakiejś sprawy. Z drugiej strony dokument można zdefiniować także jako „dowód; świadectwo prawdziwości albo tożsamości, legitymacja; akt urzędowy”⁶¹⁹. Podobnej ogólnej definicji dokumentu nie znajdziemy jednak w prawie estońskim. W poszczególnych aktach prawnych zawarte zostały co najwyżej definicje stosunkowo wąskie albo sformułowane tylko na potrzeby poszczególnych gałęzi prawa czy też proste wyliczenia.

Estońska Ustawa z 22 kwietnia 1998 r. – Kodeks postępowania cywilnego (*Tsiviilkohtumenetluse seadustik*⁶²⁰) – określa skutki wniesienia do sądu pisemnego wniosku lub materiału dowodowego oraz skargi apelacyjnej wyrażonej w języku innym niż estoński i nazywa je „obcojęzycznymi dokumentami w postępowaniu sądowym”⁶²¹. W świetle prawa estońskiego są one zatem dokumentami. § 56 dotyczący akt

⁶¹⁸ Por. U. Keskel, *Embedding digital signature technology to other systems – Estonian practice*, VI Europejskie Forum Podpisu Elektronicznego, 2006 r., <http://www.efpe.pl/efpe/main.xml>.

⁶¹⁹ Por. W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1983, s. 101.

⁶²⁰ Wszystkie powoływane akty prawne dostępne pod adresem: <http://www.legaltext.ee/indexen.htm>.

⁶²¹ § 33, ust. 1.

sprawy oraz § 272 ust. 2 traktujący o dowodach jako dokumenty wylicza także protokoły, wyroki sądowe, decyzje administracyjne, opinie biegłych oraz korespondencję, zarówno urzędową, jak i prywatną. Ponadto kodeks ten wyróżnia i poddaje nieco odmiennemu reżimowi prawnemu dokumenty zawierające tajemnicę państwową lub handlową⁶²² oraz zagraniczne dokumenty publiczne⁶²³.

Ustawa z 12 lutego 2003 r. – Kodeks postępowania karnego (*Kriminaalmenetluse seadustik*) – pojęciem dokumentu posługuje się natomiast wyłącznie w kontekście ich wartości dowodowej. Zgodnie z jego postanowieniami dokument zawierający informacje dotyczące faktów związanych z przedmiotem dowodu może być użyty w celu dowodzenia⁶²⁴. Kodeks, nie definiując samego dokumentu, zalicza go do kategorii dowodów fizycznych⁶²⁵.

Teoretycznie najpełniejszą definicję dokumentu zawiera Ustawa z 25 marca 1998 r. o archiwach (*Arhiiviseadus*): „W rozumieniu tej ustawy, dokumentem jest informacja zapisana na dowolnym nośniku stworzonym albo otrzymanym w toku czynności organu lub osoby, którego zawartość, forma i struktura wystarczają do udowodnienia faktu lub działania”⁶²⁶. W porównaniu z poprzednio przedstawionymi, zaletą tej definicji jest jej szeroki zakres przedmiotowy⁶²⁷. Za wadę należy jednak uznać zawężenie zakresu jej zastosowania do ustawy o archiwach, co pozwala odnosić ją do innych ustaw co najwyżej w charakterze tła interpretacyjnego.

Ten sam problem dotyczy definicji zawartej w Zarządzeniu Rządu Republiki nr 65 z 24 marca 1998 r. o trybie korzystania, przesyłania i ochrony tajemnicy państwowej oraz o oznaczaniu, przechowywaniu i niszczeniu jej nośników (*Vabariigi Valitsuse määrus nr 65, 24 märts 1998 Riigisaladuse kasutamise, edastamise ja kaitse ning vastavate teabekandjate märgistamise, säilitamise ja hävitamise kord*). Określa ono dokument jako dane wyrażone w formie pisemnej lub graficznej, możliwe do odczytania, kontroli lub odtwarzania w inny sposób przy

⁶²² § 275, ust. 1.

⁶²³ § 276, ust. 2.

⁶²⁴ § 123, ust. 1.

⁶²⁵ § 123, ust. 2.

⁶²⁶ § 4, ust. 1.

⁶²⁷ W porównaniu z tą definicją – np. Kodeks postępowania cywilnego w § 56 ust. 2 tylko sugeruje istnienie dokumentów innych niż pisemne.

użyciu środków technicznych. Definicja ta, utrzymując szeroki zakres przedmiotowy, nie przesądza o konieczności przydatności dokumentów dla postępowania dowodowego oraz – odnosząc się do wykorzystania środków technicznych do odczytania dokumentu – zaznacza wyraźnie istnienie także dokumentów w formie elektronicznej.

2. *Domniemania przysługujące dokumentom*

Na gruncie postępowania administracyjnego nie zostały sformułowane żadne domniemania dotyczące dokumentów. Uprawnia jedynie organy administracji wydające urzędowe dokumenty do wydawania i urzędowego potwierdzenia autentyczności kopii oraz wyciągów, urzędowego potwierdzenia autentyczności kopii lub wyciągów z dokumentów przyjmowanych od strony, a także wydruków z automatycznych baz danych zarządzanych przez organ administracji⁶²⁸.

Kwestię tę reguluje natomiast estoński Kodeks postępowania cywilnego, stwierdzając, że „wniesione dokumenty są uznawane za autentyczne”⁶²⁹. Jednak w przypadku wniesienia kopii, sąd może żądać oryginału (albo wskazania okoliczności uniemożliwiających jego wniesienia), a w przypadku jego niedostarczenia kopia podlega swobodnej ocenie dowodów⁶³⁰. Z przepisów tych wynika, że w estońskiej procedurze cywilnej domniemanie autentyczności oryginalnego dokumentu obejmuje nie tylko pochodzenie od osoby na niej podpisanej, ale też zgodności z prawdą jego treści. Aby dokument nie mógł zostać uznany za dowód, należy udowodnić przed sądem, że został on sfalszowany⁶³¹. W razie wątpliwości co do autentyczności dokumentów urzędowych sąd może zażądać weryfikacji od organu widniejącego na dokumencie jako wystawca.

3. *Pojęcia środków komunikacji elektronicznej i nośnika danych*

Prawodawstwo estońskie nie zdefiniowało pojęć zarówno środków komunikacji elektronicznej, jak i nośnika danych⁶³². Przepisy dotyczące

⁶²⁸ § 24 ust. 1.

⁶²⁹ § 272 ust. 3.

⁶³⁰ § 273 ust. 5.

⁶³¹ § 277 ust. 1.

⁶³² W tym kontekście, ze względu na inne realia i cel przepisu, nie ma znaczenia definicja nośnika danych sformułowana z przepisach z 1997 dotyczących prowadzenia ksiąg hodowli bydła.

ochrony konsumenta definiują i posługują się tylko zwrotem „środki komunikacji na odległość”, a Ustawa z 9 lutego 2000 r. – Prawo telekomunikacyjne (*Telekommunikatsiooniseadus*) – terminem „sieci telekomunikacyjne”. Jedynie Ustawa z 14 kwietnia 2004 r. o usługach w społeczeństwie informacyjnym (*Infoühiskonna teenuse seadus*), definiując tytułowe usługi, mówi o przesyłaniu informacji przy użyciu środków komunikacji elektronicznej w celu jej przetwarzania i przechowywania⁶³³ oraz zaznacza, że usługami w społeczeństwie informacyjnym nie są usługi świadczone faksem, drogą telefoniczną oraz emitowane.

4. Pojęcie dokumentu elektronicznego

W Ustawie z 6 czerwca 2001 r. – Prawo o postępowaniu administracyjnym (*Haldusmenetluse seadus*) nie zostały sformułowane definicje dokumentu elektronicznego ani (tym bardziej) szczególnych jego rodzajów. Trudno jednak krytykować ten stan rzeczy, zważywszy, że doprecyzowanie tych pojęć zostało powierzone doktrynie i orzecznictwu, co wydaje się zabiegiem zamierzonym, mającym na celu uelastycznienie stosowania prawa.

5. Dokument elektroniczny a podpis elektroniczny

Nie w każdej sytuacji opatrzenie dokumentu elektronicznego podpisem elektronicznym jest konieczne do skutecznego posługiwania się nim, także jeśli chodzi o postępowanie sądowe. Ustawa z 8 marca 2000 r. o podpisach elektronicznych (*Digitaalalkirja seadus*), określając skutki prawne podpisu elektronicznego, zrównuje je jedynie (pod pewnymi warunkami) z podpisem własnoręcznym. Także Kodeks postępowania cywilnego nie wymaga opatrzenia dokumentów elektronicznych podpisem elektronicznym. W takiej sytuacji trudniejsze jest tylko podważenie autentyczności dokumentu opatrzonego podpisem⁶³⁴. Wynika z tego, że dokument elektroniczny nieopatrzone podpisem elektronicznym może funkcjonować w obrocie prawnym, a ujemne konsekwencje braku podpisu zaistnieją tylko w przypadku zastrzeżenia wymogu formy oraz trudności ustalenia wystawcy.

⁶³³ § 2 pkt 1.

⁶³⁴ § 277 ust. 3.

Z sytuacją odmienną mamy jednak do czynienia w razie zamiany dokumentu tradycyjnego na elektroniczny w celu dołączenia go do akt sprawy w postaci elektronicznej – należy wtedy bezwzględnie opatrzyć go podpisem osoby dokonującej digitalizacji⁶³⁵. Jeszcze dalej idzie Prawo o postępowaniu administracyjnym, nakazujące w § 14 ust. 4 dodać podpis elektroniczny do wniosków wnoszonych do organu drogą elektroniczną. Taki sam obowiązek ciąży na organie dokonującym doręczeń drogą elektroniczną (§ 27 ust. 1).

6. Podwójny obieg dokumentów

Prawo estońskie nie zawiera ogólnego przepisu wprost wskazującego na istnienie podwójnego czy mieszanego obiegu dokumentów, lecz reguluje tę problematykę autonomicznie w każdej procedurze. Jeśli chodzi o obieg podwójny, stosowne przepisy zawiera między innymi procedura cywilna. W przypadku wniesienia do sądu (lub też stworzenia przez sam sąd) dokumentu w postaci elektronicznej przechowywany jest on w aktach sprawy w postaci wydruku razem z danymi o osobie, która go przygotowała, a także datą powstania dokumentu i wydruku⁶³⁶. Do akt może być także dołączony nośnik danych zawierający dokument elektroniczny, pod warunkiem że zostanie on wprowadzony do systemu informatycznego sądu w czasie rozpatrywania sprawy. W sytuacji odwrotnej, tj. wniesienia dokumentu „na papierze”, w przypadku tworzenia akt sprawy w postaci elektronicznej, prawo nakazuje zapisanie takiego dokumentu na elektronicznym nośniku danych, który zastąpi wersję oryginalną⁶³⁷. Dokument w postaci elektronicznej musi zawierać wszystkie dane oryginału oraz dane dotyczące osoby, która go zdigitalizowała, wraz z jej podpisem elektronicznym. W przypadku wydania wyroku w postaci elektronicznej Ustawa z 25 lutego 1999 r. – Kodeks postępowania sądowo-administracyjnego (*Halduskohtumenetluse seadustik*) – nakazuje doręczać uczestnikom postępowania wydruki⁶³⁸, a Kodeks postępowania karnego, wymagając wnoszenia skarg apelacyjnych wyłącznie w formie

⁶³⁵ § 57 ust. 2, nie jest to jednak sytuacja klasyczna, czyli podpisywanie się pod dokumentem w charakterze wystawcy.

⁶³⁶ § 56 ust. 3.

⁶³⁷ § 57 ust. 2.

⁶³⁸ § 28 ust. 4.

pisemnej, przewiduje tworzenie i dołączanie do akt sprawy ich elektronicznych kopii⁶³⁹.

7. Mieszany obieg dokumentów

Dopuszczalność mieszanego obiegu dokumentów reguluje między innymi Kodeks postępowania cywilnego, pozostawiając w gestii strony sposób wniesienia i formę dokumentów – pisemną lub elektroniczną⁶⁴⁰. Dokumenty elektroniczne można przy tym wносить zarówno w formie wydruków, jak i przy użyciu środków komunikacji elektronicznej. Podobnie Ustawa z 15 lutego 1995 r. – Kodeks handlowy (*Äriseadustik*) – uprawnia zarząd spółki do wyboru formy zawiadomienia o walnym zebraniu akcjonariuszy (listownie, faksem lub drogą elektroniczną⁶⁴¹). Także wezwania w procedurze karnej mogą być dokonywane zamiennie listownie bądź drogą elektroniczną⁶⁴²; to samo tyczy się przekazywania innemu państwu europejskiego nakazu aresztowania⁶⁴³. W postępowaniu administracyjnym należy doręczać stronom pisma drogą listową albo elektroniczną, zgodnie z postanowieniami prawa albo życzeniem strony wyrażonym w podaniu⁶⁴⁴.

8. Podpis elektroniczny

Podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienie podpisu elektronicznego w Estonii jest Ustawa o podpisach elektronicznych, która weszła w życie w grudniu 2000 r. Jest to ciekawe przedsięwzięcie legislacyjne, tym bardziej, że nie wywodzi się bezpośrednio z żadnej wcześniejszej międzynarodowej inicjatywy⁶⁴⁵. Po przystąpieniu Estonii do Unii Europejskiej Ustawa o podpisach elektronicznych była kilkakrotnie zmieniana, najnowsze zmiany weszły zaś w życie w styczniu 2009 r.

Podpis elektroniczny został zdefiniowany jako zespół danych, stworzony poprzez użycie systemu środków technicznych i organi-

⁶³⁹ § 347 ust. 1.

⁶⁴⁰ § 273 i § 274.

⁶⁴¹ § 294 ust. 2.

⁶⁴² § 165 ust. 1.

⁶⁴³ § 508 ust. 2.

⁶⁴⁴ § 25 ust. 1.

⁶⁴⁵ Por. L. Brazell, *Electronic signatures law and regulation*, Thomson/ Sweet & Maxwell 2004, s.114.

zacyjnych, używany przez sygnatariusza do wskazania jego związku z dokumentem. Podpis elektroniczny jest stworzony przez sygnatariusza wskutek użycia narzędzia tworzącego podpis (klucza prywatnego), z którym zgodne jest narzędzie weryfikacyjne (klucz publiczny). Zgodnie z Ustawą o podpisach elektronicznych, podpis elektroniczny i system służący do jego używania powinny zapewnić jednoznaczną identyfikację osoby, w której imieniu jest składany podpis elektroniczny, ustalenie czasu złożenia podpisu elektronicznego oraz powiązać podpis elektroniczny z danymi w taki sposób, by jakakolwiek późniejsza zmiana danych lub ich znaczenia była wykrywalna.

Zgodnie z Dyrektywą 1999/93/EC, Ustawa o podpisach elektronicznych reguluje jedynie kwalifikowany podpis elektroniczny. Inne typy podpisów elektronicznych mogą być używane, lecz nie mają mocy prawnej. Pozornie taka ubogość rozwiązań wydaje się niekorzystnie ograniczać rozwój tej dziedziny, jednak w praktyce system ten spełnia swoją funkcję, nie powoduje zbędnego rozdrobnienia i mnogości konkurencyjnych technologii oraz gwarantuje większą swobodę w procesie stosowania prawa.

9. Skutki prawne podpisu elektronicznego

Ustawa o podpisach elektronicznych zrównała w skutkach prawnych podpis elektroniczny z podpisem własnoręcznym⁶⁴⁶. Skutek ten nie nastąpi w sytuacji, gdy udowodnione zostanie, że klucz prywatny został użyty do złożenia podpisu elektronicznego bez zgody posiadacza związanego z nim certyfikatu. Wystarczy jednak samo uprawdopodobnienie złożenia podpisu przez nieuprawnionego⁶⁴⁷. Pod pewnymi warunkami Ustawa o podpisach elektronicznych nakazuje posiadaczowi certyfikatu zrekompensować szkodę wyrządzoną osobie trzeciej, która błędnie przyjęła, że podpis elektroniczny został złożony przez posiadacza certyfikatu⁶⁴⁸. Wątpliwości budzi jednak zakres zastosowania tego przepisu, który alternatywnie do sytuacji rażącego zaniedbania posiadacza certyfikatu wymaga, aby klucz prywatny „został użyty bez zgody posiadacza certyfikatu zgodnie z jego zamiarem”, co wydaje się nielogiczne.

⁶⁴⁶ § 3.

⁶⁴⁷ § 3 ust. 4.

⁶⁴⁸ § 3 ust. 5.

Praktyka funkcjonowania e-administracji w Estonii wskazuje ponadto, że organizacje sektora publicznego mają obowiązek akceptowania dokumentów opatrzonych podpisem elektronicznym. Został on *expressis verbis* wyrażony w § 4 Ustawy o podpisach elektronicznych.

10. Certyfikaty

Rozdział II Ustawy o podpisach elektronicznych jest w całości poświęcony zagadnieniu certyfikatów. Zawarto w nim definicję certyfikatu jako dokumentu wydanego dla umożliwienia złożenia podpisu elektronicznego, w którym klucz prywatny jednoznacznie łączy podpis z osobą fizyczną⁶⁴⁹. Obligatoryjnymi elementami certyfikatu są jego numer, okres ważności i podmiot wydający oraz jego kod rejestracyjny, imię i nazwisko posiadacza, jego klucz publiczny oraz opis ograniczeń zakresu użytkowania certyfikatu. Podmiot wydający ma obowiązek potwierdzenia każdego wydanego przez siebie certyfikatu.

Istnieje możliwość zawieszenia ważności certyfikatu przed upływem terminu; może mieć to miejsce na wyraźne żądanie posiadacza certyfikatu, a w przypadku uzasadnionych nieprawidłowości w funkcjonowaniu certyfikatu – także państwowego organu kontrolującego ochronę danych osobowych oraz sądu, prokuratora lub jednostki organizacyjnej prowadzącej dochodzenie w sprawach karnych.

Ustawa o podpisach elektronicznych zawiera otwarty katalog przypadków, w których certyfikat zostaje anulowany. Wyliczone zostały: wniosek posiadacza certyfikatu, użycie klucza prywatnego bez zgody posiadacza certyfikatu, utrata zdolności do czynności prawnych przez posiadacza certyfikatu, śmierć posiadacza certyfikatu lub uznanie go za zmarłego, podanie fałszywych danych w celu uzyskania certyfikatu oraz zakończenie działalności podmiotu wydającego certyfikat⁶⁵⁰. Estońskie prawo wyraźnie określa, jakie podmioty i na jakich warunkach mogą ubiegać się o prawo wydawania certyfikatów (zawarte są one w Rozdziale III Ustawy o podpisach elektronicznych).

11. Znakowanie czasem

Obok kwestii podpisu elektronicznego uregulowano także zagadnienie znakowania czasem. W Ustawie o podpisach elektro-

⁶⁴⁹ § 5.

⁶⁵⁰ § 14.

nicznych zdefiniowano znakowanie czasem jako zespół danych, stworzony poprzez użycie systemu środków technicznych i organizacyjnych, który potwierdza istnienie dokumentu w danym czasie⁶⁵¹. Powinien on być połączony z danymi, które znakuje w sposób wykluczający możliwość niewykrywalnej zmiany po znakowaniu czasem. Funkcją znakowania czasem jest udowodnienie oficjalnego czasu i kolejności podpisów elektronicznych oraz pieczęci elektronicznych. W przypadku gdy nie jest możliwe ustalenie czasu i kolejności znakowań czasem dokonanych przez różne instytucje, są one uznane za dokonane jednocześnie. Podstawowym obowiązkiem instytucji znakujących czasem jest zapewnienie niemożliwości dokonania prawidłowego znakowania czasem na wcześniejszy lub późniejszy moment albo też zmiany porządku znakowania.

12. Pieczęć elektroniczna

Aż do grudnia 2008 roku w prawie Republiki Estońskiej brak było przepisów dotyczących podpisu elektronicznego osoby prawnej oraz pieczęci elektronicznych podmiotów publicznych. Zostały one wprowadzone najnowszą nowelizacją Ustawy o podpisach elektronicznych, która dodaje § 2¹. Pieczęć elektroniczna to zespół danych stworzony przez system środków technicznych i organizacyjnych, używany przez posiadacza do potwierdzenia integralności dokumentu i wskazania związku posiadacza z tym dokumentem. Jest ona stworzona za pomocą zawartego w urządzeniu generującym bezpieczny podpis klucza prywatnego, któremu odpowiada klucz publiczny. Przesłanki i cele funkcjonowania pieczęci elektronicznej zostały uregulowane w sposób tożsamy z podpisem elektronicznym. Warto zwrócić uwagę, że do jednej osoby może być przypisanych kilka pieczęci elektronicznych.

13. Weryfikacja podpisu elektronicznego

Warunki weryfikacji podpisu elektronicznego w Estonii są tożsame z europejskimi standardami technicznymi. Proces weryfikacji jest oparty na systemie kluczy prywatnego i publicznego oraz szyfrowania i odszyfrowywania danych przy pomocy specjalistycznych urządzeń.

⁶⁵¹ § 23.

14. Dowody osobiste

Warto zwrócić także uwagę na przełomowy dla rozwoju e-administracji w Estonii projekt chipowych dowodów osobistych. W maju 2000 r. rząd zaakceptował plan wprowadzania nowych dowodów osobistych, a od stycznia 2002 do maja 2006 w społeczeństwie funkcjonowało już ponad 850 tysięcy aktywnych dowodów–kart. Każda z nich zawiera dane osobowe (zakodowane także na chipie), certyfikat identyfikacyjny wraz z adresem e-mail⁶⁵² oraz certyfikat podpisu elektronicznego.

W 2005 r. eksperymentalnie przeprowadzono przy ich użyciu pierwsze e-wybory, lecz odsetek obywateli biorących w nich udział wyniósł zaledwie kilka procent. Obecnie ciekawym przedsięwzięciem estońskich władz jest wprowadzanie podpisu elektronicznego kompatybilnego z telefonami komórkowymi.

Istotną funkcją elektronicznego dowodu osobistego w Estonii jest także możliwość szybkiej internetowej rejestracji nowych podmiotów gospodarczych⁶⁵³. Od 2008 r. także obywatele Portugalii, Finlandii, Belgii oraz Litwy mogą zarejestrować firmę w Estonii, za pośrednictwem Portalu Rejestracji Przedsiębiorstw⁶⁵⁴.

15. Doręczenia elektroniczne

Według estońskiego Prawa o postępowaniu administracyjnym decyzja administracyjna, wezwanie, zawiadomienie lub inny dokument może być dostarczone pocztą lub w postaci elektronicznej, w zależności od wyboru, jakiego dokonano w podaniu⁶⁵⁵. Doręczeniem dokumentu drogą elektroniczną jest wysłanie wiadomości e-mail opatrzonej podpisem elektronicznym na adres wskazany przez składającego podanie⁶⁵⁶. Co istotne, strona musi wyrazić na to zgodę.

⁶⁵² imię.nazwisko@eesti.ee.

⁶⁵³ Por. M. Järv, I. Vali, *Estonian company registration portal accepts digital signatures given in other countries*, http://www.epractice.eu/files/Company_registrationl_eng1.pdf.

⁶⁵⁴ <https://ettevotjaportaal.rik.ee/index.py?chlang=eng>.

⁶⁵⁵ § 25 ust. 1.

⁶⁵⁶ § 27 ust. 1.

Możliwe jest także wydanie pisemnego aktu administracyjnego⁶⁵⁷ tylko w formie elektronicznej, jeśli odbiorca zgodzi się na to, a także jeśli nie jest przeznaczony do publikacji⁶⁵⁸. Zgodnie z regulacją Prawa o postępowaniu administracyjnym możemy uznać, że akt wydany w formie elektronicznej jest rodzajem pisemnego aktu administracyjnego. Wymagania stawiane takiemu aktowi są tożsame z tymi, które dotyczą elektronicznego dokumentu, przy odpowiednim zastosowaniu regulacji dotyczących aktu wydanego w formie tradycyjnej.

Estoński Kodeks postępowania sądowo-administracyjnego nie przewiduje możliwości doręczania orzeczeń sądu w postaci elektronicznej, a pozwala jedynie na doręczenie poświadczonego odpowiednio wydruku wyroku, który istniał w postaci elektronicznej⁶⁵⁹.

16. Postępowanie hybrydowe

Regulacje Prawa o postępowaniu administracyjnym pozwalają domniemywać, że strona może w formularzu papierowym wyrazić chęć otrzymania orzeczenia kończącego postępowanie w formie elektronicznej⁶⁶⁰. Doręczenie elektroniczne oznacza doręczenie na adres e-mail wskazany w podaniu. Nic nie stoi zatem na przeszkodzie, aby adres ten został umieszczony w podaniu papierowym. Warto jednak zauważyć, że taka forma kontaktu z administracją przy powszechnej dostępności wygodnych i bezpiecznych metod identyfikowania obywateli w systemach e-administracji sprawia, że nie stanowi problemu przeprowadzenie postępowania w pełni elektronicznego.

17. Informacja on-line o stanie sprawy

Informacja o stanie sprawy załatwianej przez Internet jest dostępna poprzez urzędowy portal eesti.ee. Serwis ten grupuje różne usługi administracji dostępne dla obywateli, przedsiębiorców czy urzędników. Zawiera także część informacyjną. Jednym z jego składników jest panel z formularzami urzędowymi. Dzięki temu użytkownik systemu może wysłać podpisany cyfrowo dokument do odpowiedniej instytucji, która umieściła formularz na portalu.

⁶⁵⁷ Ustawa wskazuje jeszcze „inne akty administracyjne”, np. akty ogłaszane ustnie.

⁶⁵⁸ § 55 ust. 2.

⁶⁵⁹ § 28 ust. 4.

⁶⁶⁰ § 27 w związku z § 25.

Aby wysłać formularz, konieczne jest zalogowanie się do portalu za pomocą identyfikatora umieszczonego w dowodzie osobistym lub w karcie SIM telefonu komórkowego. Możliwa jest identyfikacja z wykorzystaniem elektronicznego dostępu do konta bankowego w określonych bankach. Po wysłaniu formularza możemy obserwować jego status, a zatem czy dotarł do adresata, a następnie kiedy została wysłana odpowiedź. Odpowiedź będzie widoczna w odpowiedniej zakładce serwisu. Lista instytucji, które korzystają z usługi, jest bogata. Są na niej ministerstwa, urzędy lokalnej administracji czy Państwowe Archiwum Estonii.

18. Elektroniczna archiwizacja

Prawo o postępowaniu administracyjnym nie zawiera regulacji dotyczących elektronicznych akt. Kancelaria Premiera rozpoczęła w 2000 r. wdrażanie programu elektronicznego zarządzania dokumentami (DEM – *Document Management Program for State Agencies*), który doprowadził do stworzenia właściwego środowiska, w którym funkcjonują zdigitalizowane dokumenty, a także możliwe jest ich upublicznianie. Zasadniczym celem programu nie było stworzenie jednej wielkiej bazy danych, ale połączenie istniejących rejestrów i podniesienie standardu świadczonych usług. Wydaje się, że najważniejsze było jednak wprowadzenie interoperacyjności między różnymi systemami⁶⁶¹.

Wdrażanie systemu zakończono w 2002 r. Oprócz DEM we współpracy z instytucjami państwowymi wprowadzono także następujące systemy: *e-Justice*, informujący o procedurach ustawodawczych, elektroniczną *Riigiteataja*, czyli internetową wersję dziennika urzędowego, publiczną bazę danych, rozwinięto system informacji o posiedzeniach Rady Ministrów, a także stworzono system informacyjny dla władz lokalnych. Do dziś w Kancelarii Premiera istnieje Departament Zarządzania Dokumentami, który planuje i koordynuje rozwój oraz zarządzanie rejestrami państwowymi, wprowadzanie elektronicznych rejestrów, a także zarządzaniem archiwami⁶⁶².

⁶⁶¹ Ü. Laur, K. Oone, *Quo Vadis, E-Government: Document Management in Estonian Public Administration*, Baltic IT&T Review, 2001, nr 1, s. 32–33.

⁶⁶² <http://www.riso.ee/en/pub/2003it/p33.htm>; Ü. Laur, *Halfway Toward Electronic Records Management*, Baltic IT&T Review, 2003, nr 3, s. 21.

Republika Estońska jest państwem niewielkim, jednak w zakresie wdrażania nowoczesnych technologii do prawa i ich praktycznego stosowania jest niewątpliwym prekursorem i potęgą. Zauważalny jest brak niektórych standardowych rozwiązań legislacyjnych, takich jak jednolita definicja dokumentu elektronicznego, środków komunikacji elektronicznej czy nośnika danych, lecz generalnie całość budowy i funkcjonowania e-administracji w Estonii oraz bieżące nowelizacje w tym zakresie stanowią dobry przykład do naśladowania dla innych państw.

ISBN 978-83-925508-6-0